

САГА ОЛОХ

ХАМНАТ 1931 СЫЛ АЛТЫННЫ 15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР

№ 78 (8673).

Оптуорунньук

2001 сүл от ыйын 10 күнэ

ОТООХУНГА ДЬОН САГА ТАХСАН ЭРЭР

Кэлигги күннэргэ даданы түһэн ааспыт бысгах ардактар сири-дойдуну киэнгик тоторо-ханнара угуттаабатылар. Онон алаастарга от үүнүүтэ мөлтөгүн туһунан үгүс кырдыаастар бэркэ хомойон этэллэр. Үрэх сиргэ киэрэн оттуохтарын аны олорго уулаах буолан биэрдэ. Ол иһин да буолуо, бүгүнгү күннээри туругунан улуус үрдүнэн кодуһаа кириги сочо маассабаа, көбө суох сабалана. Ити аата, сорохор оттуур сирдэрэ өссө көбүү түһэрин кэтэһэллэр, санааларыгар Бетүрүөл ардабар эрэнэллэр. Дыкты сайын кэллэ быһыылаах. Түбэ кумаар суоба дык-гиргэтэр.

Быйыл улууска оттонор кодуһабыт 33 тыһыынча 579 гектар, оттон оттуохтаах былааммыт 32 тыһыынча 850 тонна. От ыйын 9 күнүгүгү туругунан бары-

та 47 эвено кодуһаа табыста, ол иһиттэн тоһору механизированнайа 2, механизированнай анардааба 23, көлө эвенога 16, илии киэнэ 6.

Улуус үрдүнэн барыта 49 техника, ол иһиттэн биэс ДТ-75, отут үс МТЗ, уон биэр Т-16, Т-25, Т-40 мааркалаах трактордар уонна уон биэс ат көлө кодуһаа киридилэр. "Мындааайы" табаарыстыбаттан алта, бааһынай хаһаайыстыбаларыттан отут түөрт, нэһилиэтиннээтэн 132 киһи күн бүгүн оттуу сылдыаллар. Ити олох абыайах. Оттон былаан быһыытынан 385 эвено үлэлиэхтэрэ, 6000-7600 киһи оттуура сабааланара. Онон күөх быһаан күрээр дьон-сэргэ сана тахсан эрэр.

Улуустаагы тыа хаһаайыстыбатын управлениета.

САЙЫНҢЫ СЫНЬАЛАН ТЭРЭЭНИНЭ

Соторуаабыта абай үөрэх дыһаа сага түмүктээн, күүтүүлээх уһун өрөбүл, санаан сайын барахсан сага сабааланмат курдукта эрээри, күн-дьыл ааһара түргэтин эрэхсит, номнуу от ыйын эртого, ол аата сайын ортого.

Ого аймах сайынҥы сынньаланан анардас сөтүөлүү уонна күн уотугар сыламинны эрэ сылдыһаа, туһалаахтык, көдүүстээхтик атаарыгар бары усулуобуйа туһаарыдык тэриллэн араас көрүнүгэ лаабырдар үлэлииллэр. Ол курдук, бэс ыйын 1 күнүттэн улуус үрдүнэн 29 күнүскү лаабырдар барыта 767 оһону хабаан үлэлэттэ. Оттон от ыйын 1 күнүттэн 17 хонуктаах лаабырдар аһыллан 914 оһону хабаан үлэлэрин сабаалатылар. Ол иһигэр, Мындааайыга Кыыс Амма кытыгыгар республиканскай суолгаах "Кустук" ОРЭЧК, улуустаагы спортивной "Дабан", инбэлиит оһолорго аналлаах "Эрэл" лаабырдар, Хаһаайаха улуустаагы гимназия, научнай-чинчийэр лаабыра, Чакырга үөрэттэрсайынналар хайыскалаах "Дьобур" итиннэ 4 үөрэх лаабырдар, 60 дыһа кэргэн биригээдэлэрэ, "Тойтоон" үлэ лаабыра, ону таһынан 18 производственной участка уонна 10 производственной биригээ-

эдэ үлэли сылдыаллар. Манна барыта иһикс, үгүс сезоннары кытары холбоон 3 тыһыынча ого хабыллыаба. Быйылгы сезон биэр үтүө түмүгүнэн хайа да сылаабыр элбэх аһааһаах чэбдигирдэр лаабырдар тэриллибиттэрэ буолла. Ол курдук, улуустаагы участковай баһыһалар базаларыгар 14 чэбдигирдэр лаабырдар үлэлииллэр.

Лаабырдар производственной былааннара да үтүөрү. Күөх сайын устата барыта холбоон 1 мөл. 527 тыһыынча солкуобай суумалаах үлэли оһолуохтаахтар. Ол иһигэр, окко 245 тонна, кирпичкэрэ 95 тыһ., хортупуйга 39,5 тонна, оһуруот аһыгар 4 тонна 120 кг., эмтэс окко 91 кг., отон бары көрүнүр 3 тонна 900 кг. былааннаахтар. Оттон бөдөн көмөлө хаһаайыстыбалаах Дирингээби агро-оскуола уонна Сылан экологическай оскуола 2 тонна 500 литр үтү туттарар соруктаахтар, сылгылаах оскуолалар 3 тыһ. 560 кг. этн туттарыахтаахтар. Итин таһынан 31 км. күрүөнү тутуохтаахтар. Онон оһолорбут барахсааттар күөх сайын быһаантан улаахан дьонтон хаалсыбака консор туһугар бары күүстэрин холбоон үлэлииллэр.

ҮТҮӨ ӨРҮТТЭЭХ ҮЛЭ

Улууспутугар "Суолумму" кулууп дыһа кэргэн политикатын уонна социальнай көмүскэл управлениетын (С.И.Никитин), Мугудайаабы "Сага" реабилитационнай-чэбдигирдэр иһин (К.Н.Жирков) биригээдэлэрин түмүгэр тэриллэн үлэлээбитэ хас да тыл буолла. Кулууп тыа сири эдэр дьонугар улахан көмөлөөх, туһалаах үлэни, мал буолуу бопуруостарынан дьарыктанар.

Соторуаабыта кулууп үлэнигиртэ (сал. М.Т.Ноговицына) Мугудай биэр кэрэ көстүүлээх миэстэтигэр 30-тан үөһэ саастаах эдэр

дьону мунньан анал дьаһалы ыһтыллар. Манна Таатта улууһун Черкеөх нэһилиэгиттэн 11, Чурапчыттан, Одьулуунтан, Хотоботтон кэлэн, Мугудайтан барыта 50-ча киһи кытынна. Дыһа кэргэн политикатын уонна социальнай көмүскэл управлениета, нэһиликтэр дьаһалталарын дыһа кэргэннэ специалистара ыһырылаахтарга анал анкеталары толортороннор интервистэринэн арааран, араас культурнай-спортивной дьаһалларын тэрийдиллэр.

"СО" корп.

Оскуола олобо: бэһис чиэппэр

Ово сынньаланын хайдах, ханна атаарара, теһе туһалааһынан дьарыктанара үөрэх үлэнигиртэрин эрэ кыһалгалара буолбатах. Хас биридир төрөлүгүт оһото санаан сайын үтүөтүн, уурааннаах уһун күннэрин мээһэ сылдьан бараабакка, үлэлээн-хамсаан бэйэтигэр, туһалааһы эйгэтигэр, дьонко-сэргэбэ көдүүтү аһалардык тэриннэрэ улахан суолтаалааһын өйдүүр. Ол иһин араас хайыскалаах үөрэх, үлэ, сынньалан лаабырдарыгар ыһталлар.

Оһону иһитигэр, өй-санаа, эт-хаан, сир-майгы өттүгүн сайыннарыга үлэ суолтата улахан. Быһаар өбүгэлэрбит оһону кыра эрдэриттэн үлэни, үлэни таптыырга иһитиллэрэ, бэйэлэрин кытта тэннэ

ВОЛОНТЕРДАР ДИЭН КИМНЭЭХТЭРИЙ?

сырытыннаран үлэбэ үөрэтэллэрэ. Ол туһунан билилээх советскай педагог В.А.Сухомлинский: "Ого саас мэлдьи бырааһынныах буолуо суохтаах. Өскөтүн ого кыһаанан үлэтэ суох буоллаһына, киһи үлэттэн дьоллонуу дьон туһун билэр кыһа суох буолар", — дьон этэн турардаах.

Быйыл сайын Чурапчы сэлэниэтин киһи сирдэригэр, уулуссаларыгар үлэли-хамсыы сылдыар оһолору олохтоохтор бэлэтин көрбүттэрэ буолуо. Ити — волонтердар. "Волонтер дьон тыл "доброволец", тот кто добровольно взял на себя какую-нибудь работу" дьон суолталаах. Бу тас дойдугарга киһиник тарбаһыт этэрээттэр Сахабыт сиригэр былырын, "Азия оһолор" норуоттар икки ардыларынааһы II спартакиада кэмигэр Дьокүүскай куоракка баар буолбуттара. Киһилэр үлэлэрэ биһирээн атын улуустарга эмч оһолору түмэн волонтердар этэрээттэрэ тэриллибиттэрэ. Биһиги улууспутугар волонтердар лаабырдар Чурапчы сэлэниэтин, улуустаагы дыһа-уот, коммунальнай хаһаайыстыба управлениетын, дьарыктаах буолуу киһинэн быйыл сайынныттан тэриллэн үлэлээн эрэр. Үлэлэрин сылаһынан, сүрүннээх сэлэниэ ис-тас көстүүтүн туһаарыы буолар: бытархай бөрү хомуйуу, шкетник күрүөлэри, тротуардары оһоруу, өрөмүөннээһин, элбэх киһи оһолор миэстэлэрин, чуолан кварталлары ыраастааһын уо. д. а. Волонтердар лаабырдар оһолор саастарынан көрөн үс этэрээккэ — кыра, орто, улахан саастаахтарга хайдар. Манна барыта 60 ого сылдыар. Үксүлэрэ Чурапчы орто оскуолатын үөрэнээччилэрэ. Саамай кырларга II-с, улахааттара XI-с кылаастары бүтэрбит оһолор.

— Волонтер буолар баалаахтар элбэхтэр, төрөлүттэр да олус интэриэһиргииллэр. Сэлэниэ оһото барыта улуус лаабырдарынан кыһаан хабыллыбат, эрдэттэн сайаалынан биһитэр дьобурдарынан көрөн ыһыллаллар. Биһиги этэрээпитигэр киһини сүрүн уонна сөбөтөх ирдэбилиһин ого үлэлиир бабата буолар. Оһолор биэр ый устата, ол эбэтэр бэс ыйын 25 күнүттэн от ыйын 25-гэр дьэри, сэлэниэ управлениетыгар штабанан үлэлиэхтэ-

луу киһинэн быйыл сайынныттан тэриллэн үлэлээн эрэр. Үлэлэрин сылаһынан, сүрүннээх сэлэниэ ис-тас көстүүтүн туһаарыы буолар: бытархай бөрү хомуйуу, шкетник күрүөлэри, тротуардары оһоруу, өрөмүөннээһин, элбэх киһи оһолор миэстэлэрин, чуолан кварталлары ыраастааһын уо. д. а. Волонтердар лаабырдар оһолор саастарынан көрөн үс этэрээккэ — кыра, орто, улахан саастаахтарга хайдар. Манна барыта 60 ого сылдыар. Үксүлэрэ Чурапчы орто оскуолатын үөрэнээччилэрэ. Саамай кырларга II-с, улахааттара XI-с кылаастары бүтэрбит оһолор.

Волонтер буолар баалаахтар элбэхтэр, төрөлүттэр да олус интэриэһиргииллэр. Сэлэниэ оһото барыта улуус лаабырдарынан кыһаан хабыллыбат, эрдэттэн сайаалынан биһитэр дьобурдарынан көрөн ыһыллаллар. Биһиги этэрээпитигэр киһини сүрүн уонна сөбөтөх ирдэбилиһин ого үлэлиир бабата буолар. Оһолор биэр ый устата, ол эбэтэр бэс ыйын 25 күнүттэн от ыйын 25-гэр дьэри, сэлэниэ управлениетыгар штабанан үлэлиэхтэ-

рз. Үлэлэрэ төлөнөр. Хамнастарын, ыйга 500-түү солкуобайы, дьарыктаах буолуу киһини уонна дыһа-уот, коммунальнай хаһаайыстыба управлениетын нөһүө ыһахтара. Шкетник күрүөлэри, тротуардары туһаарытыгар, өрөмүөн үлэлэрин ыһаарытыгар матырыйалынан дыһа-уот, коммунальнай хаһаайыстыба управлениета хааччылар, өссө кырааска биэрээхтэринэ онтуларбытын тутта кырааскалаан иһнэхтээхпит. Оһолор сүрдээһин кыһаллан, эппитинэс быһыытынан ыһынан үчүгэйдик үлэлииллэрин бэлэтиэхпин баһаарыбын, — дьон кэспир лаабыр салааһыныта, сэлэниэ управлениетын социальнай педагога Т.Н.Феофанова.

Волонтердары салаһан илдьэ сылдыһыга Туһаара Николаеваны таһынан дыһа-уот, коммунальнай хаһаайыстыбатын управлениета туруорбут эппиттээх киһилэр В.Д.Макарова, маастар Р.С.Попова уонна интээччилэр Я.И.Захарова ("Арчы" үөрэтэр комбинат), Д.П.Елисеева (социальнай педагог), Е.А.Матвеева (2 №-дээх ДьПУ студентката) үлэлииллэр. Оһолор күнэ

түөрт чаастан ордуу үлэлээбэттэр, өрөбүл күннэргэ сынньаналлар, онно араас дьаһаллары ыһталлар, атын лаабырдары кытта шкетниһини тэрийэр былааннаахтар. Бэс ыйын 25 күнүттэн сабаалаан Ярославскай уулуссатыгар шкетник күрүөлэри тутуу, 10 №-гэр п а л и с а д н и к т а р ы өрөмүөннээһин, сэлэниэ киһи уулуссаларыгар (Карл Маркс, Ленин Октябрьскай уулуссаларыгар), I, II кварталлар, "Улыба" уһуаан, ого спортивной оскуолатын, волонтердар лаабырдарын территорияларыгар бөх ыраастааһын үлэлэрэ ыһтыллыбыттара. Волонтердар мантан сайын үлэлэрин былаана кизик. Бйи устата туолуохтаах былаан сэлэниэ управлениета торумнуур, онтон маастар күннээһи үлэни-хамнаһы ыйа-кэрдэн биэрэр. Кыралар этэрээттэрэ бөх ыраастааһыныгар, улахааттар өрөмүөн, тутуу үлэлэригэр сылдыаллар. Ити курдук үлэ ыһааһыттан көрөн наарданар.

От ыйын 5 күнүгэр кэрэ айылдылаах Татаар Алааһыгар оһолор, тэрийээчилэр мустаннар, түһүлгэ тэриннэр, аал уоту оттонор лаабыры үөрүүлээхтик аһын сазар-туомун ыһтылар. Лаабыр салааһыныта Туһаара Николаевна волонтер аатын ыһытырын туһулуур дастабырыаны аһалары тутартаата. Сага үлэлээн эрэр да буоллаллар, үлэлэрин-хамнастарын, лаабыр оһолун, инники соруктарын сырдатар буклеттары, хаһааттары оноро оһсон көрдөрүүгэ уурбуттар. Оһолор сүүрэн-көтөн, күрэхтэһэн, сөрүүн ууга дуоһуа сөтүөлээн, элбэх миннигэс астаах оһоллорун тула оһолон үөрэ-көтө кэспэтэн, элбэҕи былааннаан бэрт сэргэхтик сылдьан тарбаһылар.

Надежда БОРИСОВА, улуустаагы иччат управлениетын специалистна.

ХААРТЫСКАЛАРГА: үөһэ — орто саастаах волонтердар; аллараа — лаабыр аһыллытын түгэнэ.

Озо дорубуйата-
кэскилбит түнэ

Хас бириддин дүз кэргэн оёо табатык сайдарын бийгз буоларын ситиһии, норуот иитэр үтүө үгэстэрин тарбатыы, оскуолага үөрэнээччилэр личност бийыһытан көрөн үөрэтти, кини эт-хаан өттүгүн сайдарыгар көмөлөрү тэрийиҥ соруктара социальный педагогтар, үөрэх үлэһиттэрин, общественность иһэнгиз туруллар.

Бийыл саас Кытааныха соци-
альной педагогтар семинардары-
гар бара сылдан VII кылаас үөр-
нээчигэ Ира Захарова "Чөл олох
— дорусбуй төрдө" (салайааччы-
та М.Н.Захарова) диэн үлэтин
кытта билистим, бэистин көрсөн
сээрэстим. Онтон бу кыра бэли-
тээһиннэри, оһолорго туһалаах
буолаарай диэн, сүбүйбүн.

Ира бәйкәт чөл олобу хайдах
тутуһарын, этин-хаанын эрчий-
эрин туһунан манньк кәпсир:
"Мин кылааслар учебнай сек-

торынан үзлэлибин, ол нийн хас
хүн аайы оболор үерэх хүнүн
кетүтүүлэрин бэлэстэнэн илэбин.
Элбэк кетүтүүлэх оболор билли-
лэрэ чинэ суох буолар, сыаналара
мөлгүүр, бэрээдэктэрэ ыһыллар.
Олохтоох балыһаны кытта сибэ-
стэһэн, оболор үксүн ханнык
ыарыһаларынан ыалдыаллары
чинчийдим. Ол түмүгэр
көстөрүнэн, биһиги кылаас оболо-
ро бу сылта 222 үерэх күнүн, ол
эбэтэр 1332 уруогу кетүлүлүт
(күнүн алталыы уруок). Бу кылаас
билитик таһымыгар олус улахан
охсуулаах. Оболор үгүстэрэ тын-
нар органнара ыалдыар эбит, ол
курдук, ангина араас көрүнгэ,
сөтөл, тумуу элбэк. Ыалдыар
сүрүн биричинэлэринкэн сыһа
тыһыны, тус бэйэ гигиенатын ту-
тустар буолуу, тымныйыы, тастан
инфекция кириитиэ буолаллар.

Дейдуга доргобуяа харыста-

былын тэриэтэлэрин үбүлээһин
ыараабыт кэмигэр эмтэниһи анаар-
дас хамнаһынан эбэтэр пенсиянан
эрэ олорор дьиз кэргэни кырата
суох ноһоһко табын сөл. Биһир
ого 10 күн устата эмтэниһигэр
эмигэр, укулуһугар, шприһигэр ба-
рыллан 200 солкуобай туттул-
лар. Дьиз кэргэн орто ыйдааһы
хамнаһа 2800 солк. буоллаһына,
бу 6,8 бырыһыанын ылар.Оттон
арҕа ыарынылаах ого сылта 2-3
тегүл ыалдьыан сөл.

Бу ыярылардан харыстанар
нымаларынан буолаллар: 1. Күнээби режиии тутууу. 2. Тус
гигиенаны тутууу. 3. Эти-хааны
эрчийэр хамсамылары оноруу.
4. Тыгынны гимнастикаларынан
дырыктаныы. 5. Таба арааһын.

Сарсарында айыты оронго сытан эрз зарыдкалымын, илинбин, түөспүң, илсин, атахын ийэрлэрт-тин сабалымын. Онтон атахтар-бынан велосипед тэбэн эрз курдук хамсаныылары оноробуң, атахын төбөрү тизрэд сатыы-бын. Туран эрз 10-15 мүнүттэ ман-нык бэрээдэгиниз хамсаныылары оноробуң хаамабын, иликбин, санныыттан сабалаан сис, көбүс, түөс, ис былчыннарын хамсатар

эрчиллидлэри окоробун (эргил-
лэнгийнбин, кэдрингийнбин,
гогхонгуубун), атахха анал хам-
саныылары толоробун, ойуокка-
лыбын, ыстанкалыбын,
бутангэр былыны сымнатар ты-
ныны хамсаныыларын окоробун.

Доруубай буоларга сөпкө ты-
ныны оруула улахан. Эргиллин
онорор кэмнэр дирик соустук
тынынылтыхтаах. Сөпкө тыныны-
га гимнастика: 1. Салгыны эбирийи,
эргэр искин экизэчи тардарын (2-3
сөк.), огтон тынынчы татааргар
хайа кыалларынан искин улаатын-
нарабын (3-4 сөк.). 2. Илнини туо-
ра быластан туран түөскэр хар-
дары тутар кэмнэр салгыны тыас-
таахтык эбирийи, туора даллас
сынаргар салгыны сирилэчи үрэн
татаары (20-30 төгүл). Маны кэ-
чии армый уустуурдун илээхкэ
сөпө.

Ира сарсыярда 7 чааска турар, оронно сытан, туран арз чабидирдэр хамсаныйлары онорор, этин ичкээр соторунан сотор, 7 ч. 45 мин. аһыйр, 11 ч. 15 мин. суфетка, күнүс 2 ч. кыра-кыратык аһыйр, 3-4 чааска таһырдыа сымдыар (үлэлиир-хамсылыр), 6 ч. кызээкиги аһыйтык, 8 ч. тыныны

гимнастикатын онорор, 9 ч. 45
мун. күэмэйн сайбанар, утуйар
эбит.

—Эмнэ злбхэтих нгэр буоллах кийи организмэ ыарыны утарылахар күүхэ мөлтүүр. Онон эмэ суох зитэни нымаларын, бэйэ кыагын туһаныы наада. Бииргэ үөрэнэр ололорбун, бэйэбин кэтээн көрөн баран, күннээги режими тутуустаха, эти-хааны эрчийдэххэ, хамсанылары онордоххо кийи бэйэтих доруобуйатын тупсарыан сөбүт, диин түмүккэ кэллим.

Ира Захарова кэскиллээх кэпсэнин, чинчийиктин ийин махтанабын, үгүс оёу туһаныа дии саныыбын.

Доруюбай олоорго тоух мэнэйдэр баалларый? Олох-дыах көрдөрөрүнэн, наука этэринэн: абыһахтык хамсаныы, аһылык айгырааһына, дууһа долгуйуута, арыгылааһын, табахтааһын уонна наркотигы туттуу. Бу издэстэннэ быһиһанар туһугар физкультуранан уонна спордуан үтүмнэхтик дьордохтор наада.

Е.КАЖЕНКИНА,
социальный педагог,
журналист.

"Сага олох" хаяхат бийлгь муус устар 24 күнүззэи нүөмэригэр кыраайы үөрэтээчи Валентина Пинкина "Чуолкайдыр уолдыаста" диэн төбөлөөх улуус билиргы тутууларын туһунан ыстатыйата тахсыбыта. Кини онно «Чурапчыга маннайгы таңара дьүэтэ 1848 сыллаахха тутуллубута» диэбитигэр бэйэм санаабын суруйуохпун баҕарабын...

Мин хомуйбут дааннай-дарбычан, өссө 1830 сыллаахха Степной дума Саха уобалаһын начальнигар улууска приходской училищелары аһар гүһүмүн суруктарыгар Охотской тракттаа Чуралчы станицатыгар таһа дьыһт баара бэлэстэир уонна Чуралчыга Инороднай управа баар буолуохтаага ахтыллар (ГНА . фонд 29, опись 2, дело 37). Ол эрэри, "харчы хомуйуутун сагалыабын" дии бараннар, приходской училище дьыһт сатаан тутулубахта. Улуус кулаларын 1866 сыллаабы отчуотугар "учебных заведений нет, а хотя предполагалось построить в улусе сем приходское училище с 1836 года собиралось сумма ежегодно серебром по 192 рубля 85 и пол копеек, вся сумма пожертвовано согласно предписанию Его Превосходительства города Якутска гражданского губернатора Апполинария Давидовича на учреждение в Якутске реальной прогимназии и сбор училищных денег прекращен, 3 человека занимаются письмоводительством по своему улусу, более 15-ти человек обоего пола занимаются обучаться грамоте" (фонд 29, оп. 2, д. 687) дии суруллубут.

Ити кэннигтэн атын докумуннарга "Во имя Казанской Божьей Матери" дигн аатгах тангара дыкэтэ дуу, чочуобуна дуу улуус элгигэр баара бэлиэтэммит. Атын дымалаларга хөстөрүнэн, биһиги эргин тоходнай тангара дыкэтин агабыта Лаврентий Винокуров хас да сылы быһа кэлийэ сүлдүн сүрөхтээбит.

Кини кэлин Чурапчага уонна Уорба танаратын дыһытчы уулаһытчы, 1856 с. өлбүт. Бу кини 1847 сыллаахха приходун кэрийэ сылдьан абыс ойуунтан танастарын быйдыаан, сороһун уоттабыт. "аны ойууннуохпут суоһа" дьин тылларын ылбыт, кыырбыт дьылзэрин сибэтиһи уунан "ыраастаабыт". Эпитемияга ыһтыаһын үөһэттэн көнүлү суох буолан тохтообут. Бу ойууннар ортолоругар баар эбит 18 сааһыттан ойууннаабыт 90 саастаах Никита Түүлэрбээхэп, Абабыт кэлин Иркутсккай, Нерчинскэй, Якутсккай Архиепископтарыгар, элбэх орден кавалерыгар Нилга ралорт суруйбут, ол архивка хараллан сытар.

1839 с. улуус кинээс-
тэрэ бнэс сиргэ танара
дывэлэрин тутары наада
лаабынан аахпыттар, үбү
хомуыры садалаабыттар.
Онно бастакынан Хадаар
нэһилиэгэр Түкүлүттэ дин
сиргэ тутуохка диэннэр, чүг-
ас нэһилиэгтэр дьоннорун
аахпыттар. Онно Чақырга
658, Хадаарга 850, Хайах-
сыкка 431, Сулбаччыга 208,
Кугдаба 64 киһи баара бэ-
лүгтэммит. Оттон Чурапчы-
га Куохара үрдүгэр тутуох-
ка наада дивэбиттэр (фонд
29, оп.2, л.92).

1846 с. Якутскайдаагы
духовнай правление 375 №
дээх предписаниетынан,
муус устар 19 күнүгэр Чу-
рапчага ("на урочище Чу-
рапча") таһара дьэстин ту-
тарга көнүл бэриллэбит.
Маһын кэрдитигэр Төлөй
киһитэ Ксенофонт Кузьмин
кэспэппит. Архимандрит
1846 с. ахсынньы ый 19
күнүгэр суруйбут предписа-

хүнийг сургууль дунд хичээл
ниетийг: 1. Онондуулбуг
былаантан туораабакха ту-
таргытыг. 2. Дынэлэр он-
нуларыг сах баалаанын
да тутуохха син. 3. Подряд-
чиктары эрэллэхэ дыон
кэпсэтэн, бүтэр срогон ийан
туран контрактаһаргытыг.
4. Иконопоставы уонна
таһара дыэтин араас мал-
лары булууну бириэмэти-
гэр быһаргыг наадалах. 5.

СУРУЛДУБУККА ЭРГИЛЛЭН.

ЧАХЧЫ УОЛДЬАСТА.

Түннүккэ төһө сүлүүдэ на-
адатын суругунан биллэ-
ринг", — диэбит. Ити нөһүө
сылыгар Лаарентий Вино-
куров абабыт Архимандрик-
ка манньк суругу ыып-
пыт: "На постройку иконо-
постава и заведение прочей
церковной утвари полагают-

сая 11 тысяч ассигнациями а
слюды для окон церковных
два пуда. Март 31 дня".
1849 жыл алтынны ый 28
күнүгүр тахсыбыт 9459 №-
дээх дыһаһынан Уобалас
правлениета землемер биз-
рэргэ себүлэспит. Онтон
850 жыл ыйым ыын 30 күнэ
Чуралчыга Вознесенский
танара дыһэтин аһабыта
Петр Попов Дьокуускай-
даагы духовной правле-
ниеба үнсүү суруйбут. Онно
Чуралчы танаратын дыһэтин
тутуутун 1847 сылга сагалы-
ырга уонна 1849 жыл ба-
далан ыйым 1 күнүгүр бүт-
эрэргэ хантараахтаспыт
Ханалас улууһун Немүгү
нэһилиэгин киһитэ Харитон
Михайлов үлэтин сатаан тэ-
рийбэтэтин тутунан сурул-
лар. Ол түмүгэр тутуу маһа
70-80 бизрэтэлээх Аммат-
тан таһыллар, хаар суох бу-
олан таһыны бытааран, үлэ
анара эрэ оноһуллан турар,
аһабыттар олорор дыһэлэ-
рэ, ампаар, баанньык тутуу-
лара сагалана иликтэр дьэ-
бит.Салгыы Төлөй нэһилиэ-
гин киһитэ Роман Пинигин
уонна 2-с Хатылы киһитэ
Иван Кривошапкин комитет-
тан харчыны ылан баран ту-

1855 сылтан бһыгы улу-
устут сэниэ, кыахтаах дьомо
чочубуна туттарга
көрдөһүү суруйуулар алба-
стыт.Онно бастагы ти-
рэсинэн Архимандрит чо-
убуна тутуутун туһунаа
предписаниета буолар
(фонд. 225, оп. 1.
д.1608).Онно суруллары-
нан, часовняны ким
багарар туттара көнүл, чо-
убуналар икки ардыла-
рын ыраада 1 көстөн кы-
чыа суохтаах, 40 киһилээх
сиргэ уһуна 4 , туората 2
саһаан буолуохтаах, улун
өттө илинтэн арбаа сытыах-
таах. Ис үрдүгү 3,5 ашын-
тан 5 аршынга дьизри, онтон
үрдүгү суохтаах. Кириэстэ-
рэ тэн (правыйный) буолу-
охтаах, кылабыһа кизини
курдук буолуо суохтаах,
түннүктэргэ 3-4 эбэтэр онгон
элбэх. 4 скаттаах кырышала-
ах буолар, хайаан да купол-
ланар, кыалларынан муос-
таланар. Сүөһү киирбэт
күрүөлээх буолуохтаах,
ыналтан 10 саһаан тэйиччи
туруохтаах (фонд 225, оп.1,
д. 858). Итгени таһынан ту-
туу маһа бэлэмнэммит эрэ
буоллабына көрдөһүү су-
рулуохтаава ирдэһэр эбит.

Ити сүл чочубунаны тутууга көкүлү биэс кийизкэ биэрбиттэр. Ол иһигэр 1-й Дьохсобоҥ ыстаарыһата Петр Малышевка Амма урдүүр Чынымахха тутарыгар, 1-й Хадаар кийитэ Кузьма Дычковскийга Хадаар сиритэр Хонду үрэххэ Николайевский чочубунаны тутарыгар, 1-й Игидэй ыстаарыһата Василий Оросинна (ханны тутара биллибэт), 3-с Дьохсобоҥ кийитэ Христофор Федосеев

Кутальский дэизн сиргэ "Вомия Спасителя Господи Иисуса Христа" дэизн ааттаа чочуобуна туутуута кэнүллэммит (барыта фонд 225, оп. 1, д. 858). Хадаар чочуобуната 1856 сыллаахха бүтэн үлэзэ киирбитэ, онтон тагара дэизнэ буолан, бастаан "Косымо-Марьянская церковь" дэизн ааттаммыта, кэлин "Хадарская церковь" дэизн буолбута.

"Чуралчы" диэн тыл саха тылыгар суох" диэн сурыйаллар. Мин санаахтар, бу киһи аата буолуон сөбүлүгү биһиги билбэт сахалыы аартыгы олус элбэхтэр. Бартын тоугус, эбанки тылыгар салайар буоллахпытна, биһиги, сахалар, бэйэбит адыс саҥата-тыла суоҕ курдук хаалар кутталлаахпыт. Адыс түн былыргы саха тылын биһиги ученайдарбыт мисан туран үөрэтэ иликтэр. "Тэгинээн көрүнэр" диэн санаанан салайтараппын, Хадаар нээлидигин 1795 сыллаагы биэрэлпикэ кирбиит дьом аатын нуучча тылыттан сахалыы быһааран биэриэхпин бакарабын.

"Ч" буукубаттан савалдар азаттар манныктар.
1. "Чочуоин". "Чочу Ойуун" эбэтэр "Чочуо уола" буолуон сөл. 2. "Чекорей". "Чеккурэй". 3. "Чиначекин". "Чиначыкы уола". 4. "Чалара". "Чаллара". 5. "Чыкына". "Чыкына эбэтэр "Чыкыкы уола". 6. "Чоку". "Чоху". 7. "Чюнен". "Чүүн". 8. "Чикадирь". "Чикикидир" эбэтэр "Чикки дири". 9. "Чекча". "Чизкчэ". 10. "Чарчакан". "Чарчахаан". "Чарча Хаан". "Чарчахаан". "Чачахаан". 11. "Чичах". "Чейчаах". 12. "Чичигиран". "Чычыгырыан". 13. "Чирюман". "Чыркымай". 14. "Чамат". "Чамат". "Чавнат". 15. "Чикки". "Чыкыкы". "Чыкыкы". "Чикки". 16. "Чексмитюр". "Чуэкситюр". 17. "Чен"

ней"-Чүөнэй".18."Чижи-
мит"-Чиижирмит". Бу су-
руллубут ааттары ааба
көрдөххө, барыта сүрдээх-
тик өйдөнөр курдук эрэри,
туох эрэ итэҕэстээх, ситэ
өйдөмөтө элбэх.Билигин
туттуула сылдыар тыллар:
"чаалпара, чоху, чыычаах,
чыркымай"диэннэр, үс гөм-
мөт биирэ эрэ өйдөнөр.
Уоннааҕылара барыта суох
буолбуттар, симэлийбиттэр,
атын сиргэ көспүттэр диэ-
хэ сал.

Хадаар нэһилиэгэр нууччалар кэлиэхтэриттэн ылата тастык нэһилиэктэн киинри адыас суобун кэриэти, хата, арахан барыи сабыскэй кэмгэ диэри барбыта. "Чурапчы" диэн тыл эмиз суох буолбут, атын сиргэ көспүт киһи аата олобут сиригэр аат буолан инэн сылдыар диэн түмүккэ кэлэбин. Оттон "аба ууһа" эбэтэр "ийэ ууһа" диир эмиз оруна суох эрэри, 1895 сыллаах бизэрпиксэ "Чурапчы аба ууһа " диэн суруйуулар бааллар (фонд 570, оп. 1). Чуолаан 3-с Хатылыга уоһна Одьулуун-Хатылы нэһилиэгэр бааллара суруллар. Оттон Боотуруускай улууһу Уот Ыстаарыһын салайан олодор кэмизгэр улууска 64 аба ууһа баарыгар 1825 сыллаахха "Чурапчы" аба ууһа диэн суох (фонд 180, оп. 2, д. 57). Аны 1846 сыллаахха 110 аба ууһа баара суруллубут (фонд 180, оп. 1, д. 1324), оно "Чурапчы" аба ууһа диэн эмиз суох.

Үеийн суруллубуттарга түмүк курдук суруйдаахха, Боотурускай улууска уруг, 171 сый анараа өтүгэр танара дынэтэ баар эбит. Чуралчыга Вознесенский танара дынэтэ тутуллубута быйыл балаган ыйын 20 күнүгэр 150 сыллаах үбүлүйэ буолуон сөй. Уорба чочубуната 1856 сыллаахха тууллан үлээз киирбитэ, онон быйыл 145 сыйын туслар. Улууска чочубуналары тутууну көбүлээһин 1855 сыйлан сааламмыта.

Иннокентий ДАВЫДОВ,
Хадаар.

Бырастыы гынар кэмнэр бүттүлэр

Даспыт өгүүгэр энергетиктар электроэнергияны туттуу
нин төлөбүрү ушатан-кажэтан, пената суох төлөбүүнү «ту-
лам» кэлидэр. Ол билигин тохтуур буолла.

Ити «тулуйуу» иэстээхтэргэ утары баран, кинилэр иэс-
рин төлүүлэригэр кыах бизрэ сатааһын этэ. Онно үөрэ-
ч, сорохтор эрдэтээни иэстэрин төлөөн баран иэстэрэ
... хаалаллара. Ол түмүгэр ноһоһтоох

Энергосбыт хаалара, харчы ситэ хомуллубакка, электро-
нергияны онорон таһаарар тэрхтэлэр үлэлэр (уматык-
обунуох атылһаһыллыбакка, линиялары өрүмүөннээһин
үлэлэрэ барбакка) харгыстанаар.

Онон мантан ыла бырастын гынан бүтэргэ күһэллэбит, Истээхтэри араартааһын, төлөөбөт түбэлтэлэригэр суутунан ирдэһэн ылыы буолуоса. Урукку өттүгэр Конституцияга

кили барьта босхо үерэнэр, эмгэнэр быраалтаах дигэн эбит
буолладына, электроэнергиянан босхо туһаныктаах дигэн
ыстатыйа суоҕа, онон бу түбэлтэҕэ ким даҕаны бачча
каһиллэбэт.

Электрэнергиян хааччыллын эрэллэх буоларын тулугар бука бары кыһаллыабын диин Энергосбыт эһиги тэн көрдөөр.

Энергосбыт Чурапчытаабы учаастага.

Сирэм-күөх алаастар кубарыа хатаннар, хара буор өрүкүйэн олоорор. Чурапчы сиригэр уот кураан. Сэрии буолбата салаа оту ордорбото, бэл күөл хомуун мэлиттэ, икки атахтаах манныгы хаһан да истибэттэ, хойуута бэрт буолан, этэрбэс айаар толору симилэр. Өрт уота хатын чараннары, линкинэс тыалары кутаа уотунан салаан, хара хоруону көрдөрдө, халлаанга үрүн куммүт өлбөөдүйэн көстөр, буруота сирн дойдуну бүтүннүү тунуйда. Пушкин аатынан кыраый колхозка оҕо-дьахтар, кыһмат кырдыаастар эрэ хаалдылар, эдэрэ-чэгиэнэ фронна сылдыбаллар. Баһылай уол санаата ыраах арбаа бара турар кырыктаах сэрингэ тийэ турар. Кини педучилище бастакы курсун бүтэрэн, төрөбүт Хайахсытыгар тахсан, соботобун былах быһа сылдыар. Эһэлээх эбэтэ олонор ааспыт Липпэ алаастарын хатын чарангар үлэтин сылдыан көрдөбүнэ илэн дижиттэн хара турабас аттаах киһи бурбачытан иһэр. Кини Баһылай аттыгар кэлэн атын хантатчы тардан хоруус гыннарда.

—Поисеев диэн эн дуо? Аатын ким диэний?—диэн ыйытта тыйыс сирэйдээх-харахтаах военкомат үлэһитэ. —Сургу сатаан аабабын дуо? Манна илиитэ баттаа. Куруускалаах, ньуоскалаах, соттордоох, үстэ аһыыр үтэлээх кириэбин, бу болдьоххо сарсыарда 9 чааска баар буолабын!

Баһылай иһигэр армияга хаһан ыгыралларын кэтэһэр этэ. Былабын быһан баран биир сиргэ таһан чөмөхтөөтө, бииргэ үксээбит оҕолорун, дьонун-сэргэтин санаан уйадыһыах курдук буолла. Киһэ дьытыгэр аргыйы айа кириэн кэллэ, саната суох таһаһын устан суунна. Ийэтэ Боккуойа уолун сирэйин-хараһын саната суох көрүтэли олонор чэй кутан биэрдэ.

—Баһылай, —диэн сылаас-лык ыгырда, —хайа, туохтан ууну омурдан кэллин?—диэтэ.

—Ийэ, армияга барар буоллум. Бэбизскэ туттум, бу бар, —диэтэ уола уонна кумаабытын ылан уунна. Ийэтэ ону ылан имэрийэ олоордо, хараһын уута издэһинэн сүүрдэ, куолаһа титирээтэтэ:

—Уол оҕо төрөөннүн Ийэ дойдун, бар дьонун туһугар ытык изскин төлүүр кэмиг кэллэ. Дьонтон эрэ итэбэс сылдыһа, охтоохтон охтума, саалаахтан самныма. Этэннэ эргиллэн кэлээр. Хаалар дьон, бийиги, ити убайгынаан хайдах эмэ олоруохтут, —диэтээбитэ. Убайа Дьуона саната суох олоордо. Боккуойа бэйэтэ да кыраый бурдугун сыһыһан лэппизскэ буһаран түбүгүрдэ, туу-аска арыы оҕото уган хачыгырайда.

Хайахсыттан Куччалыын (Кузьмин) иккэйэх эрэ биир ыран охтоору гыммыт атынан, малларын дуомун ыгырдан, оройуон киинигэр сатыы кирибиттэрэ. Ийэтэ эрэйдээх биир лэппизскэни, тууһас ангара арыыны, курууска, ньуоска, соттор, хаһаайыстыбаннай мыыла анарын уолугар биэрбитэ, оо, оччотообуга элбэх да курдуга. Убайа Дьуона, күндү ийэтэ Боккуойа кыраый балааннарын таһыгар атааран алаастан тахсыахтарыгар диэри далбаатыы хаалаахтаабыттар.

Чурапчы сэлэиннээтигэр Соцкультура дьытыгэр киһи бөҥө мустубут. Аттаах, сатыы, сыарҕалаах оһуунан кэлбиттэр. Манньык элбэх киһи мустуттун көрбөтөх тыа уолаттара

АХТЫ

Сэриигэ айан

симиттэ быһыытыдылар, дьон быһыыгар кириэн саната суох олоордулар. Ким эрэ ылыыр, сорох ытыыр-сонур, аймалҕан бөбөтө. Өр күүттэрбэтилер—комиссиялааһын сабаланна. Ныйлыбы сыһыннахтанан баран ыга симсэ-симсэ, үһүн остуол иннинэн аһан иһэллэр. Комиссия дьонно киһини тас көрүнгүнэн көрө-көрө: "Годе! Здоров! Здоров!"—дэһэллэр. Онтон армияга барааччылары түөртүүр ынах ыамын сабана стройдатан баран кылгастык тыл эттилэр, ол кэнниттэн сып-сылаас биридди бууһаанна кириэби түнэттилэр. Баһылай Куччалыын трактор сыарҕатыгар олонор эрэн иккин бири кириэби арыылы-арыылы сизн кэбиспиттэрин бэйэлэрэ да өйдөөбөккө хаалдылар. Ачыктаабыттар олус эбит.

Аллараа Бэстээххэ бэрт үһүннүк айаннаан тийдилэр. Хаар былаастаах ардах түһэ турар. Өлүөнэ эбэ бааллыран-силбизтэнэн дьалкыла сытар. Күүстээх тыл мөлтөх, чараас таһастаах дьону курдары охсон, бары да олус тоңгулар. Таһах быһыыгар кутаа уот оттуһан аһаас халлаан аныгыгар олоордулар. Эдэрдэрэ бэрт буолан хаадылаһа, мөхсө-тахса сылдыбаллар. Борохуоттара буруота бурбачытан иһэрэ кестүбүтэ ыраатта да, бытаана сүрдээх. Унуор ДьКЭС (ЯЦЭС) турбата көстөр. Кэминиз-кэбэс борохуот биэрэккэ тиксээри үстэ үөгүлээн сатарытта. Ити аалга кирибиттэрэ нуучча, саха бөҥө. Уолаттар харахтара биэрэктэн араһат, ким билиэй хастара тыһыннаах ордон дойдуларыгар эргиллэн, хайалара ханна тийиэн өстөөх буулдыатыттан охтуон?..

Өрүс баһыгар Усть-Кукка тийиэн икки хоннулар. Уһун айаһа бодорүһүн, дорор-атас да элбээтэ, бары даһаны бири кыһалҕа, бири өйгө-санаага истэхтэрэ. Күнүз биридэ этэ суох кыра миин сыһа биэрэллэр, уоннуу киһиэхэ биридди буулканы үлэрэллэр, куруускаларыгар сылаас чэй куттараллар. Итинэн күнүзү биридди аһыыктара бүтэр. Дьэ, онтон массыын-аларга олордон Заярскаяга тиртилэр, Ангара өрүскэ киллэрэн борохуотка симтилэр. Өрүс уута ыраһын Баһылай сөбө санаата, Куччалыын биригэ хонньоһон, аһаан сылдыбаллар. Уола эрэйдээх нууччалы билбэт буолан, олус эрэйдэнэр, сэриигэ иккиз биригэ сылдыах буолаллар, дойдуларын да ахталлара сүрдээх. Кучча аатын курдук кыра, хачаайы баһайы.

Итинник айаннаан Мальтаба тийдилэр. Манна кинилэри арааран кэбистилэр. Кучча барахсан соһуйбут-куттаммыт, ууламмыт хараһын Баһылай билигин даһаны умнубат, онтон ыла кини сураһа суох сүлүтэ. Килбик-сэмэй майгылаах Кучча (Кузьмин, аата-суола биллибэт) хайа дойду хоннобор көмүс унуора урусхалланан сытаахтыра буолуой?

Мальтаба 584-с стрелковой полк саппааска турара. Тыа быһыыгар землянкалар кэчигирэһэн, буордара үлээн көстөр, түнүктэрэ сырыһынаа оһоһуулаахтар. Сарсыарда алта чааска ойутан туруораллар. Бэс титиригин тэлгээннэр иккилин этээстээх наара орон онорбуттар, сорох сиринэн мутуга чоройо сылдыар. Таһас диэн биэрбэттэр, онно сыталларыгар өттүктэрэ ыалдыар. Чугас колхоз баарыгар таһаараннар хортуппуй хостотоллор, саллааттар ол отун хомуйан абалан тэлгэтин көрдүлэр эрээр, инчэки буолан сыта-сыма-

ра да сүрдээх. Остуоллара диэн истизнэтэ суох аһаас сарай, арай повардар эрэ ас астыыр дьылээхтэр. Бу дойдуга тыала сирилэтэн күүһэ сүрдээх. Тонон, ачыктаан киһи бөҥө өлөр. Күн айы өлбүт дьону таһааран көмөлөр. Галифелаах халтан бүрүккэнэн, гимнастерканан, чараас сукун сонунан, обмоткалаах бачыһыкканан, пилотканан сылдыбаллар. Баһылай дьеданытык үөскээн, тыһыһыны тулуйан сырытта. Куруускага куттарбыт чэйдэрэ тоһон хаалар. Ас мөлтөх. Сарсыарда аһаппыта буолаат, стрелбищега илдээ бараллар. Баһылай винтовканан сыалы ытыһа бастаата. Командирдар хайгыыллар: "Молодец, снайпер!"—дэһэллэр. Биридэ эмис-кэччи таһастарын уларыттылар. Хаатыһка, сабалаах сон, бэргэһэ биэрдилэр. Дьэ, сэриигэ барар буоллубут диэн сэриэллэр. Түүн үһүн сабана тревога онордулар. Стройдатан баран тимир суол станциятыгар киллэрдилэр. Таанкалары, пушканы, саллааттары тизммит эшолоннар арбаа диэки субуһаллар. Бийиги дьоммутун таһаарынай вагоннарга симитэлэтилер. Харана буолан, хайа да диэки айаннылларын билбэттэр. Халлаан сырдыабытын кэннэ нуучча уолаттара хаптаһын быһыһан көрбөхтөөн баран: "О, это степь. Монгольская степь..."—дэстилэр.

Баһылайы байыаннай суола итинник Югодзир-хид диэн гарнизонга, 25-с Кыһыл Знамялаах Забайкальской механизированнай бригадэдэ тиэрдибитэ. Кини манна 1942 сыл ахсынныһтан 1945 сыл от ыйыгар диэри Монголия кыраныһса-тын харабыллаабыта. Атырдьах ыйын 9 күнүгэр империалистической Японияны утары сэриинэн кимэн кириэргэ бирикээс ылбыттар. Баһылай десантник-автоматчик буолан таанка сахсылыһыгар кумааһынан-быһыһан бүрүллэн Гоби кумах истизбинэн сэри инники кирибитигэр 5-с гвардейской Кыһыл Знамялаах танковой корпус састаабыгар кирисэн бойобуой суола сабаламмыта.

Аба дойду Улуу сэриитин 2-с степенээх орденын кавалера, педагогической үлэ ветерана, сэри II группалаах инбэлиитэ, 5 оҕо аҕата, 13 сизн эһэлэрэ Поисеев Василий Гаврильевич илинни сэригэ айанын суола итинник этэ.

Иннокентий ГРИГОРЬЕВ.

ХААРТЫСКАБА: саллаат В.Г.Поисеев.

Санаа ситимэ

САЙДЫА ДИЭН ЭРЭНЭБИТ

СР Правительствота быйыл саас Мэлдээхсини нэһилиэк оноруну, ытык аатын төһүннэриини өйөөн, улуус уонна Хоттоҕо нэһилиэгин дьаһалталарыгар суругунан сүбэ биэрэн турар.

Мэлдээхси бөһүөлэгэр билигин түөртүү квартиралаах биэс уопсай итиэннэ уонтан таһа чааһынай дьыллар кураанах, чэгиэн туруктаах арыс кылаастаах оскуола дьыта таах тураллар. Манна эбэн эттэххэ, Мэлдээхси дэлэй хонуута, кизн ходоһата, халын тыата, уута, балыга, сирин аһа барыта дьону-сэргэни, сылгыны-сүөһүнү ыгыраллар. Быйата, манна арыый да сүөдэннэр киһи олохсуйдаһына, сотору кэминэн най-һат дьыбизинэн барар үтөөмөһү дойдута буолар.

Быйыл саас Саха сиригэр хаһан да буолбатах улахан халаан ууга кэлэн сир бөһүнү алдытта, дьыа, баай, тутуу бөһүнү урускалаата. Үтүө санаалаах, амарах сүрэхтээх Мэлдээхси нэһилиэгин-

этэ эрэй энэрдэһэн, алдыархай аргыстаһан, эстибит-быстыбит дьон бэлэм дьыта-уокка, оскуолага, баай айылҕага кэлэн олохторун оностоллорун утары суоҕа.

Сайдыы тэтимин хаһан баһарар суол-һис быһаарар. Кылаас суол барыстаах, уһун суол ноһооттоох, киһи сиртэн чугас олоорго чэпчэки, ыраах — ыарахан. Мэлдээхси баччаанга диэри Дирининэн, Чурапчынан, Мугудайынан эргийэн Дьоккуускайдыр, ол аата, кэлэ-бара 180 км төгүрүгэр Оттон Куохара үрэһинэн, Дуурананан, Собакин Алаһынан Мугудайга курдат түһэр тоҕо сатаматый?

Сир-дойду киһини батыспат, киһи барахсан хоргутан өлүмээр, сир батыһар, онорор, байар. Онон Мэлдээхси нэһилиэгэ СР Правительствотын уонна улуус дьаһалтатын көмөлөрүнэн инникин түргэнник сайдан барыа диэн кытаанахтык эрэнэбит.

Егор ГАБЫШЕВ, Чурапчы сэл.

ПЕРЕЧЕНЬ ИДЕНТИФИКАЦИОННЫХ
НОМЕРОВ НАЛОГОПЛАТЕЛЬЩИКОВ (ИНН),
ПРИЗНАННЫЕ НЕДЕЙСТВИТЕЛЬНЫМИ
НА ОСНОВАНИИ ПРИКАЗА РУКОВОДИТЕЛЯ
ИМНС РФ ШАДРИНОЙ Р.Д.

№ 16-1-05/44 от 31.05.2001 г.

Первая колонка—ИНН физического лица, вторая колонка—дата, с которой ИНН признан недействительным:	143001001699	07.12.00
	143001002251	12.02.01
	143001002572	20.02.01
	143001033852	04.03.01
	143001037705	15.11.00
	143001082708	02.04.01
	143001100869	25.10.00
	143001105377	24.04.01
	143001111532	15.12.00
	143001116756	29.10.00
	1430011306394	11.05.01
	143001341046	24.02.01
	143001344008	20.01.01
	143001357896	13.01.01
ЮРИДИЧЕСКИЕ ЛИЦА		
	1430001135	25.05.01
	1430001223	25.05.01
	1430001375	25.05.01
	1430001400	25.05.01
	1430001512	25.05.01
	1430001537	22.11.00
	1430001865	24.04.01
	1430001907	25.05.01
	1430002210	11.04.01
	1430002330	25.05.01
	1430002435	25.05.01
	1430002481	25.05.01
	1430002523	25.05.01
	1430002562	15.02.01
	1430003069	08.11.00
	1430003157	25.05.01
	1430003502	06.12.00
	1430003580	15.03.01
	1430003710	08.02.01
	1430004104	14.12.00
	1430004489	08.02.01
	1430004520	25.05.01
	1430004591	25.05.01
	1430004841	24.04.01
	1430004961	15.02.01
	1430005475	25.05.01
	1430006077	25.05.01
	1430006207	04.11.00
	1430006285	25.04.01
	1430006535	15.09.00
	1430006623	17.04.01
Всего 103 идентификационных номеров налогоплательщиков.		
Составила ст. госналогинспектор по учету налогоплательщиков СТАРОСТИНА П.М.		

ДЕГТЯРЕВ Иван Константинович

Уһун ыарахан ыарыыттан от ыйын 8 күнүгэр улуус быыбарга комиссиятын секретара, тыыл, үлэ ветерана, Чурапчы сэлээнньэтин олохтоого ДЕГТЯРЕВ Иван Константинович өлөн туораата.

И.К.Дегтярев 1935 с. олунньу ый 1 күнүгэр Уус-Алдан Бээрийэтигэр колхоз ууһун дьиз кэргэнигэр төрөөбүтэ. Муру орто оскуоланы ситиһиклээхтик бүтэрэн Омскай куоракка С.М.Киров аатынан тыа хаһаайыстыбатын институтугар үөрэнэ кирибэтэ, 1957 с. ученай-зоотехник идэтин ылан Бороҕон МТС-гар зоотехнигынан аһаммыта. 1958-1959 сс. Партизан Егоров аатынан колхоз Тандатыгар, онтон 1959-1960 сс. Калмыкскэй АССР Элиста куоратыгар госплемстанцияга зоотехниктаабыта. Бу республикага 1962-1963 сс. Советскэй селотугар Приозернай производственнай управлениега плановай отдел начальнигынан, 1963-1964 сс. Яшкуль селотугар госплемстанцияга директорунан үлэлээбитэ.

1964—1966 сс. Чурапчытаагы госплемстанцияга директордаабыта.

1966—1967 сс. Кытаанахха «Комсомола» колхозка, 1967—1970 сс. Хатылыга Н.Д.Субуруускай аатынан совхозка плем-үлэ зоотехниктаабыта.

1970—1974 сс.—Тыа хаһаайыстыбатын бородууксуйаларын соботуолкалаһыынага госинспектор.

1974—1975 сс.—Чурапчытаагы райисполкомна граждандскэй оборона штабын начальнига.

1975—1977 сс.—Чурапчытаагы райсовека райплан председателэ.

1977—1979 сс.—райсовет инструктора.

1979—1990 сс.—нэһилиэнньэни олох-дьаһах өнөлөрүнэн хаачыйар комбинатка экономист, салгыы фотограф. Манна коммунистическай үлэ ударнига аатын ылбыта.

1990 с. пенсияга тахсыбыта. Үлэ, тыыл ветеранын медалларынан наһараадаламмыта.

Иван Константинович улуус общественнай олоһор

мэлдьи актыбынайдык кытара. Ол курдук, улуустаагы дубат федерациятыгар 1979 сылтан судьуулаабыта уонна I категориялаах судьууа дастабырыаньатын ылбыта. П.М.Решетников аатынан народнай театр артиһа буолан киһи өйүттэн сүппэт элбэх уобарастары айбыта. Уус-уран самодеятельность фестивалыгар музыкант быһыытынан көхтөөхтүк кыттан народнай инструменнар оркестрдарыгар оонньуура. Театральнай самодеятельность Бүтүн Союзтаагы көрүү лауреатын аатын ылбыта.

Улуус общественнай-политическай олоһор олус грамотнай, кизэ билиилээх-көрүүлээх үлэһит быһыытынан үрдүктүк сыаналанара. Киһи быһыытынан эйбэс, үтүө майгылаах, элбэх доһоттордоого, табаарыстардаабыта. Мындыр уус, дьиз кэргэн үтүөхүн баһылыга, абата, эһэтэ этэ.

И.К.Дегтярев мөссүөнэ биһиги сүрэхпитигэр, өйбүтүгэр-санаабытыгар мэлдьи үтүө, сырдык эрэ өйдөбүлү хаалларыа. Киһи олоһун доһорулар тапталлаах кэргэнигэр Елена Васильевнага, уолугар Иван Ивановичка, кийитигэр Варвара Ильиничнага, сизэнэригэр дириң кутурбаммытын тиздэбит.

Улуус дьаһалтата, Улуустаагы ветераннар сэбиэттэрэ, П.М.Решетников аатынан Чурапчытаагы народнай театр коллектива.

ПРОДАЕТСЯ

Мука, в/с (Алтай) — 490 руб. за мешок.
Пакля, ДСП, фанера (6, 10, 14, 17 мм), рубероид, гвозди, плиты печные, б/п «Дружба», листы оцинкованные.
Эл. сепараторы, эл. печи, эл. плиты с духовкой, эл. дрели, стиральные машины, пылесосы.
Эмалированные, пластмассовые, оцинкованные посуду, кашпо, лейки, баки, бидоны (40, 20, 10, 5, 3л).
Параконная сенокосилка, мотокультиваторы, сварочный агрегат (от ВОВ), зернодробилки.
Шины а/м УАЗ, КамАЗ, трактора МТЗ, камера а/м УАЗ, гидрошланги.

Магазин «Байыллат» (аппарат).

СҮТҮКТЭННИБИТ

Неустроев Илья Михайлович аатыгар бэриллибит водительскэй дастабырыаньаны ким булбут 41-659 телефонка эбэтэр Чурапчы сэл. Западнай уул. 8 №-гэр маһыага биллэрэргитигэр көрдөһөбүт.

xxx

Ылана сылдыар, чугас мангаас тыһаас сүттэ. Ким кербүт 41-273 телефонка эбэтэр Чурапчы сэл. Дзержинскэй уул. 7 №-гэр биллэрэргитигэр көрдөһөбүн.

ЭБЭРДЭЛИИБИТ!

Истинник саныыр табаарыспытын, Чурапчы сэлээнньэтин олохтообук ПОПОВ Иван Николаевичы 50 сөөскүн түүлбуккунан иһиттик эбэрдэлиибит!

Эйиэхэ кытаанах доруобуйаны, уһун үйэни, дьоллоох олоһу, сайааһ санаабынан, иһирэх сыйыаһынан дьиз кэргэнигиң куруук үөрдөкөтүтэ сылдыаргар барарабыт.

Улуустаагы дьиз-уот, коммунальнай хаһаайыстыба управлениетыгар биһигэ үлэлиир табаарыстарың.

БИЛЛЭРИИ

«Чурапчы» тыа хаһаайыстыбатын потребительскэй кооперативын халбаһы онорор сана ыаһар конкурс быһыытынан бастайааннай үлэсэ үлэһиттэргэ наадыайбыт. Үлэлиин бадалаахтар 41-308 телефонка билсэргитигэр.

«Чурапчы» ТХПК администрацията.

АТЫЛЫЫБЫТ

Чурапчы сэл. Сима Сергеев уул. 14 №-гэр (Коммердөөххө) баар уһаайбалаах саҥа чааһынай 11х7 м дьээнэ. Дьиз иһиттэн оттуллар ититэр системалаах. Булуустаах, хотонноох.

Партизанскэй уул. 8 №-гэр эбэтэр 41-009 тел. билсэргитигэр.

xxx

1993 сыллаах, үчүгэй туруктаах ВАЗ-21063 («Жигули») автомашинаны чэпэки сыанаабыт. Билсэр тел. 42-153.

БИНИГИ ӨНӨБҮТҮНЭН ТУҢАНЫ!

Чурапчы—Алларда Бэстээх маршрутуна күн айы микроавтобуһунан дьону татабыт. Билсэр тел. 42-151, 42-478.

Күндү кэргэним, аһам, эһэбит, тыыл, үлэ ветерана, Чурапчы сэлээнньэтин олохтоого

ДЕГТЯРЕВ Иван Константинович

от ыйын 8 күнүгэр уһун ыарахан ыарыыттан өлбүтүн, дириңник курутууһун туран, аймахтарыгар, табаарыстарыгар, билэр дьонугар иһитиннэрэбит.

Кэргэнэ, уола, кийитэ, сизэннэрэ.

Кутурбаммытын тиздэллэр:

—Сэлээнньэ олохтоого, тыыл, үлэ ветерана Дегтярев Иван Константинович өлбүтүнэн дьиз кэргэнигэр, бары чугас аймахтарыгар Чурапчы сэлээнньэтин салалтата.

—Күндү күтүөттэрэ Дегтярев Иван Константинович күн сириттэн барбытынан кэргэнигэр эдьинийдэригэр Илларионовна Елена Васильевнага, уолугар Иван Ивановичка, кийитигэр Варвара Ильиничнага, сизэннэригэр Илларионовтар, Н.Н.Полов, И.Н.Полов дьиз кэргэттэрэ, Диодоровтар, Ноевтар, Дыдаевтар, Гороховтар.

—Тыыл, үлэ ветерана, улуус экономикаһын салайыына уһунуук үлэһэбит Дегтярев Иван Константинович өлбүтүнэн кэргэнигэр Елена Васильевнага, уолугар Иван Ивановичка, кийитигэр Варвара Ильиничнага, сизэннэригэр улуустаагы быыбар комиссията.

—Бүтүн Союзтаагы уус-уран самодеятельноһы көрүү лауреата, народнай театр кырдыаһас артиһа Дегтярев Иван Константинович өлбүтүнэн кэргэнигэр, уолугар, кийитигэр, сизэннэригэр П.М.Решетников аатынан народнай театр коллектива, артистара.

—Кэргэнигэр Елена Васильевнага, уолугар Ваяага, кийитигэр Ваяага, сизэннэригэр Чурапчы сэлээнньэтин «Западнай» түөлбөтин олохтоохторо.

Мэнэ-Хаҥалас Бүтэйдээһиттэн төрүттээх, Сылан нэһилиэгин Улахан Күөл учаастагы оскуолатын учуутала

ТРОФИМОВА Федора Константиновна

эбэр сааһыгар ыарахан ыарыыттан өлбүтүнэн кэргэнигэр Николай Константиновичка, кыһыгар, бары урууларыгар-аймахтарыгар дириң кутурбаммытын тиздэбит. Федора Константиновнаны кытта бүлүүтээһи педучилищени биһигэ үөрэнэн бүтэрбит дьүөгэлэрэ.

Күндү кэргэним, ийэм, Хатылы нэһилиэгин олохтоого

ПОПОВА Александра Лукинична

от ыйын 7 күнүгэр ыарахан ыарыыттан өлөн туораабытын, дириңник курутууһун туран, бары аймахтарыгар, табаарыстарыгар, билэр дьонугар иһитиннэрэбит.

Кэргэнэ Михаил, оҕото Марианна.

Кутурбаммытын тиздэллэр:

—Нэһилиэк олохтоого, эргэн үлэһитэ Попова Александра Лукинична өлбүтүнэн кэргэнигэр Беляев Михаил Николаевичка, кыһыгар Марианнага, эдьинийгэр Татьяна Лукиничнага, бырааттарыгар, балтыларыгар, күтүөттэригэр, бары аймахтарыгар Хатылы нэһилиэгин дьаһалтата.

—Балтыгар, эдьинийдэрэ Попова Александра Лукинична өлбүтүнэн күтүөттэригэр Беляев Михаил Николаевичка, оҕотугар Марианнага, эдьинийгэр Татьяна Лукиничнага, кини оҕолоругар, күтүөттэригэр чугас аймахтара Хатылыттан Поповтар, Скрибиннар, Чурапчыттан Поповтар.

—Күндү кийиттэрэ, санаастара Попова Александра Лукинична өлөн туораабытынан кэргэнигэр Беляев Михаил Николаевичка, кыһыгар Марианнага, эдьинийгэр Татьянага, балтыларыгар, бырааттарыгар Наумовтарга, Беляевтар, Николаевтар, Болдовскойдар, Захаровтар, Оконешников И.П. дьиз кэргэттэрэ.

—Биһигэ төрөөбүт күндү балта, эдьинийдэрэ Попова Александра Лукинична өлбүтүнэн кэргэнигэр Беляев Михаил Николаевичка, кыһыгар Марианнага, эдьинийгэр Татьяна Наумова, Эльберяковтар дьиз кэргэттэрэ.

—Күндү эдьинийдэрэ Попова (Беляева) Александра Лукинична өлөн туораабытынан кэргэнигэр Беляев Михаил Николаевичка, кыһыгар Марианнага Варвариковтар, Бехтеевтар дьиз кэргэттэрэ.

—Күндү эдьинийдэрэ Александра Лукинична өлбүтүнэн кэргэнигэр Беляев Михаил Николаевичка, кыһыгар Марианнага, аймахтарыгар Мушниковтар дьиз кэргэттэрэ.

—Кэргэнигэр Беляев Михаил Николаевичка, кыһыгар Марианнага, эдьинийгэр Татьянага, балтыларыгар, бырааттарыгар Наумовтарга Хатылыттан, Чурапчыттан, Дьокүүскайтан Федоровтар, Платоновтар.

—Попова (Беляева) Александра Лукинична өлбүтүнэн кэргэнигэр, оҕотугар, чугас дьонугар «Сылан» ХЭТ дирекцията, профкома.

—Күндү дьүөгэлэрэ Попова Александра Лукинична кинилэр кэпсэлэриттэн туораабытынан кэргэнигэр, кыһыгар, балтыларыгар, бырааттарыгар, бары аймахтарыгар Александра Лукинична Хатылы оскуолатыгар биһигэ үөрэммит табаарыстар, учуутала Евдокия Семеновна.

—Тапталлаах кэргэнэ Попова (Беляева) Александра Лукинична өлбүтүнэн кэргэнигэр Беляев Михаил Николаевичка, оҕотугар, бары аймахтарыгар Михаил Николаевичтың Хатылы орто оскуолатын 1979 с. биһигэ үөрэнэн бүтэрбиттэр.

—Чугас ыаллара Попова Александра Лукинична өлбүтүнэн кэргэнигэр, оҕотугар, эдьинийгэр, балтыларыгар, күтүөттэригэр, бырааттарыгар, бары чугас аймахтарыгар II Харбала бөһүөлэгин «Сугулаана» түөлбөтин олохтоохторо.

Тыыл, үлэ ветерана Хоптобо нэһилиэгин олохтоого

ФИЛИПОВ Афанасий Васильевич

уһун ыарахан ыарыыттан өлбүтүнэн дириң кутурбаммытын тиздэллэр:

—Нэһилиэк олохтоого, тыыл, үлэ, Дириңнээһи эргэн тэрилтэтин ветерана Филипов Афанасий Васильевич өлбүтүнэн кэргэнигэр Татьяна Михайловнага, оҕолоругар, сизэннэригэр, чугас аймахтарыгар Хоптобо нэһилиэгин дьаһалтата, ветераннарын сэбиэтэ.

—Күндү абата Филипов Афанасий Васильевич олохтон туораабытынан Турантааһа Евдокия Афанасьевнага Дириң оскуолатын биһигэ үөрэнэн бүтэрбиттэр.

Дириң бөһүөлэгин олохтоого

КУЗЬМИН Петр Леонидович

эбэр сааһыгар хомолтолоохтук өлбүтүнэн ийэтигэр Антонина Назаровнага, убайыгар Сергейгэ дириң кутурбаммытын тиздэбит.

Сергейи кытта 1988 с. Дириң орто оскуолатын биһигэ үөрэнэн бүтэрбиттэр.

Күндү быраалпыт, Чурапчыттан төрүттээх Өлүөхүмэ улуус олохтоого

КУЗЬМИН Иван Иванович

эбэр сааһыгар хомолтолоохтук өлбүтүнэн кэргэнигэр Акулиага, оҕолоругар, биһигэ төрөөбүттэригэр, иппит эдьинийгэр Екатерина Еремеевна, таайыгар Василий Еремеевич Дьячковскайдарга, бары аймахтарыгар дириң кутурбаммытын тиздэбит.

Чурапчыттан, Сылантан Дьячковскайдар.

Редактор: ПОПОВ Г.Г.
ААДЫРЫСЫТ: 678670, Чурапчы сэл.
Карл Маркс уул. 26 "а".
ТЕЛЕФОННАРЫТ:
редактор — 41-332, отделар — 41-265.
E-mail: sanaoloh@mail.sakha.ru

Хаһыаты тэрийээччилэр: Редакция, Улуус дьаһалтата, Саха Республикатын Правительства. Хаһыат сахалыы тылынан оптуорунушукка, сэрэдэга, субуотага таһар.
Хаһыат индекса: 54907

«Саҥа олох» редакционнай-издательскэй холбоһук. Оффетнай бэчээт. Сакааһы №-рэ 78. Тираж 1760. 09.07.2001 с. бэчээккэ бэрилиннэ.

Автор суругар этиллэр санаа редакция позициятыгар нэлдэн сөп түбэһэр буолбатах. Сурукка ыйыллар чаччылар кырдыктаахтарыгар эппиэтинэһи автор тус бэйэтэ сүгэр.